

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף מח

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

סיכום הדף

נושא היום: עוד בקנין מעות מהתורה או מדרבנן. מי שפרע. ערבון כנגד מה קונה

מבואר במשנה, מי שלא משך וחדר בו יש עליו קללת מי שפרע. **אם לא חל המקח** כלל ואין מעות קונות מדוע יש עליו מי שפרע. **מבארת הגמ'**, אמנם לא חל כלום אבל חזר בו מדברים שסיכמו. **והקשתה הגמ' מברייתא** שעל מקח שביטל יש מי שפרע, אבל על דברים וסיכום שסיכמו, אין מי שפרע אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו. **מבארת הגמ'**, סיכום דברים שיש עמו מעות יש מי שפרע.

הביא רבא ממשמעות פסוקי התורה **קדעת ר"ל** שמעות אינם קונות מדיון תורה אלא קנין משיכה. נאמר בפרשת "שבועת הפקדון", "וכחש בעמתו בפקדון או **בתשומת יד** לא בגזל או **עשק** את עמיתו", **ביאר רב חסדא** "תשומת יד" הכוונה ללווה ללווה שיוחד כלי למלוה לצורך הפרעון, וכפר בהלוואה ונשבע ונשבע שאינו חייב, כשנמצא שנשבע לשקר חייב בקרבן שבועת הפקדון. "עשק" מדובר בבעה"ב שיוחד כלי לצורך משכורתו של השכיר, ונשבע בעל הבית שאינו חייב לשכיר מאומה, שנמצא שקין חייב קרבן שבועה. **בהמשך הפרשה** מובאר "והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל או את העשק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקד אתו", **מדקדק רבא** שהשמיטה התורה "תשומת יד", היינו לגבי הלוואה אין הלווה צריך להחזיר למלווה את הכלי שיוחד לו לצורך ההלוואה. **הבין רבא** מאחר ולא משך, ואם מעות היו קונות מדיון תורה היה צריך להשיב את הכלי. **בהכרח** רק משיכה מועילה מדיון תורה כדברי ר"ל, לכן לא כתבה התורה את השבת הכלי לצורך ההלוואה. **לר"פ**, ניתן לומר שמעות קונות **ונלמד את דין השבת הכלי** בהלוואה מדיון השבת הכלי בשכר שכיר. **העמיד רבא**, שבשכיר מדובר שנטל את הכלי מבעל הבית וחזר והפקיד אצלו, נמצא שהיה משיכה ולכן קונה את הכלי ויש בו השבה, **אך בהלוואה** לא הייתה משיכה ומעות לא קונות ולכן אין חוב השבת הכלי. **ובאמת נקטה התורה** שני סוגנות של פקדון, פקדון רגיל ופקדון שהפקיד השכיר. **שאל ר"פ**, אף בהלוואה נעמיד שנטל את הכלי וחזר והפקידו. **אמר רבא** באמת אם התורה הייתה מונה "תשומת יד" בין הדברים, היה ניתן לומר שאין ראה ואין סתירה לשיטת ר"ל, **שרו"ח** יעמיד, ש"ל משך ומעות קונות. **ור"ל** יעמיד שמשך. **ענה שהתורה לא כתבה תשומת יד**, מסייע לר"ל שאינו דומה לשכר שכיר שמשך, להלוואה שלא משך ואין מעות קונות, לכן לא אצרה תורה שמשבי את הכלי. **מבארת הגמ'**, אמנם ביאר ר"ג בשם רבה בר בר חנה בשם רב, **שלמד רבי שמעון** "או מכל אשר ישבע לשקר" שאין תשומת יד (הלוואה) התרבה להשבה. **אך רבא למד** שלא זכר להדיא, ורק באופן שנטל המלווה וחזר והפקיד זה דומה לשאר הדברים שיש חוב השבה.

הביא רבא ראה לר"ל שמעות אינם קונות מדיון תורה **מברייתא**, אדם שנתן (בחוסר ידיעה) פרוטה של הקדש לבלן, **מעל** אף שעדיין לא רחץ. **ביאר רב** שמעל דווקא בדוגמה של בלן שאין כאן מה למשך ונתנית המעות לבלן קונה את שרותיו. **אבל במטלטלין** ימלך רק לאחר שמשך. בהכרח מעות אינם קונות, אם היו קונות אף במטלטלין היה מועל אף בלא משיכה. **אמנם למדנו** שאם נתן לספר מעל אף שלא משך כלי אומנות, **העמידה הגמ'** בספר גוי שאין בו קנין משיכה. אך בספר ישראל לא ימעול עד שימשוך.

זעת ר"ג שמעות קונות מדיון תורה כשיטת ריו"ח. **וכן לוי** הגיה את דברי התוספתא. חנווני שנטל פרוטה מהקדש בטעות והעביר לסיטונאי בתורת התחלת תשלום על חובו, **מעל** אף שלא משך, בהכרח מעות קונות מדיון תורה. **ור"ל** יעמיד דין זה כשיטת ר"ש במשנה שסבר שמעות קונות מן התורה.

מי שאינו עומד בדיבורו וחזר מן המקח, יש בו "מי שפרע". **לדעת אבין**, ב"ד מודיעים לו שיש עליו קולתו. **ואינם מקללים** אותו שנאמר "ונשיא בעמך לא תאר" **לדעת רבא**, ב"ד מקללים זה ונתנאי החלק שכנגד מעשה "עמך" זה שאינו עומד בדיבורו אינו מעשה "עמך". **והביא רבא** מעשה שאמר ריו"ח לרבי חיאי בר יוסף שיתן ללוקחות שקנו אצלו מלח, אף שהתייקר, ואם לא יתן להם שיקבל על עצמו "מי שפרע". **ורבי חיאי בר יוסף** לא היה צריך שיוודיעו לו, אלא בהכרח מקללים ממש. **זוחה הגמ'**, שהרי אין לומר שרבי חיאי בר יוסף לא עמד במי שפרע, **אלא הענין היה** שקיבל מקונים רק מעט מן הכסף בתורת ערבות וסבר שהם קנו רק כנגד המעות שנתנו ולא קנו את כל המקח, **ואמר לו ריו"ח** שקנו את כל המקח, אף שנתנו ערבון במקצת.

דבר זה נחלקו רב וריו"ח, **לשיטת רב** הערבון קונה רק כנגד מה שנתן בפועל. **לריו"ח** הערבון קונה את כל המקח. **מבואר בברייתא** נתן ערבון לחברו ואמר לו אם לא ארצה לקנות הערבון מחול לך. ואמר המוכר אם אני אחזור מהמקח אתן לך כפוך משווי הערבון, **לדעת רבי יוסי** התנאים חלו, וכשיטתו שאסמכתא קניא. **לרבי יהודה**, התנאים לא חלים והקנין חל רק כנגד הערבון. **לדעת רשב"י**, לדעת רבי יהודה קונה כנגד הערבון זה ונתנאי החלק שכנגד מעשה "עמך" זה. **נמצא קונה את החלק שכנגד הערבון**. אך אם מכר בית או שדה בסתם בערך גבוה ופרע לו חלק מהמחיר, קנה הלוקח את הכל וחייב להעמיד את שאר התשלום. **מוכח מדברי הברייתא** שבסתם קונה הערבון כנגד כל המקח. **מבארת הגמ'**, דווקא בקרקע קונה את כל המקח היות ומעויל בקרקע קנין מעות. **אך במטלטלין** שלא מעויל קנין מעות הועיל הקנין לגבי מי שפרע וקונה רק כנגד הערבון ולא את כל המקח.

על חצי הסכום הלוואה **לדעת רשב"י** מועיל שלא נשמת כל הלוואה. **ולדעת רבי יוחנן**, לא נשמת החלק שכנגד המכשך. **מבואר** שחלק האם הערבון קונה את הכל או רק כנגד המעות. **זוחה הגמ'**, **לרבי שמעון** לא נשמת החלק שכנגד המשכון. **לרבי יוחנן** נשמת הכל, ומה שיש בידו משכון זה לא תפיסה לצורך גביה אלא רק לזכרון שיחזיר הלווה את הלוואה.

עיונים על הדף

פרשת קרבן שבועה הנקרא "אשם גזילות"

הביא רבא שמעות אינם קונות מדיון תורה, ממה שלא כתבה התורה חיוב השבת החפץ שנשבע לשקר על יחוד כלי של הלוואה. ננסה לעלות מעט פרטים בענין של קרבן שבועה. בחיוב קרבן שבועה, מדובר על כפירת ממון של גזילה או הלוואה, שכר שכיר פקדון וכד'. כאשר נשבע לשקר יש לחוטא חיוב קרבן, חיוב להשיב את החפץ ובנוסף יש חיוב של חומש. הדינים מובארים (ויקרא ה, כא-כו). הביא המנ"ח (הקדמה למצוה קצט) כמה תנאים לחיוב קרבן שבועה. (עיי"ש שהאריך. הובא כאן בקצרה ואת הנוגע לנו).

א חיוב קרבן שבועה מתחיל מתביעה שיש בה שוה פרוטה ומעלה. (היות ומדין תורה, אין שבועה על פחות משוה פרוטה. עיין תוס' ב"ק דף קד, ב ד"ה חוץ). **ב** התביעה היא דווקא על מטלטלין, חוץ מקרקעות ועבדים ושטרות שאינם בדיון זה. התביעה היא על ממון שאם יודה הנתבע יתחייב לשלם, כגון שהוא ממון, ולא קנס. שקנס אינו בדיון כפירת ממון, דאפילו אם מודה, פטור. **ג** הנשבע שטוען שפטור ונשבע לו על זה, אין הבדל אם היה בבית דין או חוץ לבית דין, אפילו אם לא פסקו הבית דין שבועה ונשבע מעצמו, או שהשיעו חבירו שאמר לו משיעך אני, אפילו לא ענה הנתבע אמן. **ד** אין הבדל אם הכפירה נעשתה במזיד או בשוגג, כגון ששגג בקרבן, אבל שגג בלאו, הוא ליה אנוס. **ה** נחלקו הראשונים, האם השבועה המחייבת היא דווקא שבועה בשם. דעת הר"מ והראב"ד (פ"ב משבועות הל' ב-ג), שצריכה השבועה להיות דוקא בשם או בכינוי, ובלא שם אינו חייב כאן. דעת הרמב"ן (שבועות לה, ב ד"ה השבע) והרשב"א (שם לה, א ד"ה אלא) דבשבועת הפקדון חייב קרבן על השבועה אפילו בלא שם וכינוי. **ו** פסק הרמב"ם (פ"ח מהלכות גילה ואבידה) שאין מקריבים את קרבן האשם, לפני שהחזיר את מה שחייב. אולם החומש אינו מעכב את הכפרה. ואם שילם את הקרן, יכול להקריב את הקרבן, אולם חייב לו את החומש לאחר הכפרה.

האם שויר "קרבן שבועה" בזמן הזה?

עצם הקרבת הקרבן, בעוה"ר שעדיין אין לנו בית מקדש, אין שייך במציאות בעהוה שביאי קרבן, אולם הנידון, הוא מתחייב בקרבן היות ועשה מעשה המחייבו בקרבן, רק יש מניעה בהבאה. או שבכזה אופן לא מתחייב. מפורסם שיטת הכפתור ופרח, הובא בכפות תמרים בסוכה, ועוד שביאר ע"פ דברי רבי ישמעאל בגמ' בשבת (יב, ב) אדם שעבר על לאו שיש בו חטאת, יכתוב על פנקסו ומהרה יבנה המקדש יביא חטאת שמינה. ומבואר, שיש חיוב מוחלט, רק יש אונו ומניעה על עצם הבאת הקרבן. מעתה דן המנ"ח, חיוב חומש אין סיבה לפסוק את הנשבע לשקר, שהרי החיוב קיים. קרבן, יש בעיה טכנית, שלא יכול להביאו. אולם לא נמצא סיבה לפטור מחומש אף בזמן הזה.

ואמנם הביא מדעת הרא"ש (ב"ק פ"ט ס' כד) שלשונו מורה שבזמן הזה אין חומש. ועמד על דבריו. ומסיים המנ"ח את דבריו, שלדעתו בזמן הזה צריך להיות חיוב חומש גמור. אולם בטלה דעתו מחמת השמטת הקדמונים. הגרי"פ בהג' למנ"ח, הביא מההשאלות שסבר, שיש חומש בזמן הזה. ונקט שאף לדעת הרא"ש יש יוש חומש. אולם מה שכתב הרא"ש שכתב בלשונו "האידיגא אע"פ שאין חומש ואשם" וכו', כוונתו לומר שאין ע"ז כפיה ב"ד, היות ואין ב"ד סמוכים. וכן הביאו במהדורת מכון י-ם, בשם תשובות ישועת ישראל (ח"מ ס' א סק"ג) שיש חיוב לצאת יד"ש אף לשיטת הרא"ש. (ועי' עוד בשי"ש ב"ק פ"ט ס' לה. ובהמשך דברי המנ"ח).

האם "אשם גזילות" נמנה בתרי"ג?

מבואר הכופר בממון לחבירו בשבועה, מתחייב "אשם גזילות", האם דבר זה נמנה בתרי"ג. במוני המצוות מצאנו שדבר זה כמעט ונשמת מלעמוד בתור מצווה מיוחדת. החינוך מונה "אשם תלויו" "אשם ודאי", ובתור דבריו באשם ודאי (מצוה קצט) מונה אף את "אשם גזילות" ועוד סוגי "אשם", אולם לא מונה את הדבר בתור מצווה בפני עצמה.

כך אף הרמב"ם במנין המצוות (עשה עא) כרך ביחד את חיובי האשם, שצוה מי שחטא חטאים ידועים שיקריב קרבן אשם וכיכור לו וזה הוא הנקרא אשם ודאי. והחטאים שיתחייב עליהם זה הקרבן הם, המעילה והגזלה ובא על שפחה חרופה ונשבע לשקר על שבועת הפקדון. וכו'.

אולם דין תוספת חומש, שזה אחד מן הפרטים של "אשם גזילות" כתב הרמב"ם בעשה (קצד) עניין והשיב את הגזילה "שצונו להשיב את הגזלה בעצמה אם היא נשארה בעצמה ותוספת חומש או לתת דמיה אם נשתנית" וכו'.

וזוהר הרקיע לרשב"ץ (עשין ס' סו), הובא אף בגרי"פ על הרס"ג (עשה קמז) תמה מדוע לא נמנו סוגי האשמות כלל כ אחד במצווה נפרדת, ומה ההבדל בין קרבנות המוספים של כל חג שנומנו במנין המצוות כל אחד בנפרד, מחיובי אשמות. למסקנת דבריו, כאשר מונה את המצוות בקצרה, כתב, שמצד הדין היו צריכים למנות את האשמות כל אחד בתורת מצווה נפרדת, אולם לא רצה לנטות מדרך הקדמונים שמנו את האשמות כולם ביחד.